

11. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

7. ÜNİTE: TİYATRO

www.edebiyatokulu.com

Türk Dili ve Edebiyatı Kaynak Sitesi

Tiyatro Nedir?

Bir metne dayanma ve sahnelenebilme özellikleriyle hem edebi metinler hem de güzel sanatlar içerisinde yer alan tiyatro; dramatik metinlerin sahnelenmesiyle ortaya çıkan bir türdür.

Tiyatronun Türk Edebiyatındaki Gelişimi

- Tiyatronun asıl yazılma amacı sahnede canlandırmak amacıyla. Az da olsa, özellikle **Abdülhak Hamit Tarhan**'ın yazdığı tiyatrolarda olduğu gibi, okunmak için yazılan tiyatrolar da bulunmaktadır.
- Tiyatronun geçmişi MÖ 6. Yüzyıla dayanır. Bu tür Eski Yunan'da **Dionysos** denilen tanrı kahraman adına düzenlenen "**Bağ Bozumu**" şenliklerinde ortaya çıkmıştır. Yunan kültüründe gelişme gösterdikten sonra da bu tür zamanla tüm dünyaya yayılmıştır.
- Türk edebiyatında modern anlamda tiyatro, Tanzimat edebiyatıyla başlar. Tanzimat edebiyatından önce **Karagöz, kukla, orta oyunu, meddah hikâyeleri, köy seyirlik oyunları** gibi geleneksel tiyatro türleri bulunsa da Batılı anlamda yazılan tiyatrolar Tanzimat ile birlikte edebiyatımıza girmiştir.
- Türk edebiyatında **Batılı anlamda yazılan ilk tiyatro** eseri Tanzimat'ın kurucusu **Şinasi** tarafından yazılan **Şair Evlenmesi** adlı oyunudur. Bu eserle birlikte Tanzimat sanatçıları bu türde de birçok eser kaleme almıştır.
- Bu dönemde özellikle **Namık Kemal** yazdığı tiyatro eserleriyle halkı eğitmeye ve bilinçlendirmeye çalışmıştır. Ayrıca Namık Kemal'in yazdığı "**Vatan yahut Silistre**" adlı eser de **sahnelenen ilk tiyatro** eseridir.
- Tanzimat Dönemi'nde **Ahmet Mithat Efendi, Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit**
- **Tarhan, Ahmet Vefik Paşa, Güllü Agop** gibi sanatçılar tiyatro türünde önemli çalışmalar yapmışlardır.

- Tanzimat ikinci dönemde ise, tiyatro eserlerinin amacı farklılaşmış **Abdülhak Hamit Tarhan** gibi sanatçılar **tiyatroyu** oynamak için değil okunmak amacıyla süslü bir dil kullanarak yazmışlardır.
- **Servetifünun ve Fecriati** Dönemlerine gelindiğinde ise tiyatro ikinci plana atılmış, çok fazla önemsenmemiştir.
- **Tiyatro**, Türk edebiyatında Milli Edebiyat ile beraber yine ön plana çıkmış, Cumhuriyet Dönemi'nde ise, Batılı bir hal alarak modern tiyatro eserleri yazılmaya ve sahnelenmeye başlanmıştır.

1923 – 1950 Yıllarında Cumhuriyet Tiyatrosu

- Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu, Darülbeydi'nin kurulmasıyla tiyatronun aktif hale geldiği bir dönemdir.
- **Darülbeydi**, 1914 yılında kurulan **ilk resmi Türk tiyatrosu**dur. Özellikle 1927 yılında **Muhsin Ertuğrul**'un Darülbeydi'nin başına getirilmesiyle birçok oyun sergilenmiş, tiyatrolar çevrilmiş, genç tiyatrosular yetiştirilmiş ve toplumda bir tiyatro bilinci oluşturulmuştur.
- Günümüz tiyatrosunun temellerinin atıldığı kurum olan **Darülbeydi**, 1931 yılında **İstanbul Şehir Tiyatroları** adını almıştır.
- Cumhuriyet'in ilanıyla Avrupa tiyatrosu yakından izlenerek tiyatroyla ilgili kurumlar da bu anlayışla yeniden dizayn edilmiştir.
- Bu dönemde tiyatro oldukça önemsenmiştir. Yazılan yerli oyunlar, yetiştirilen genç sanatçılar tarafından sergilenmeye başlanmıştır.
- Genç yazarlar desteklenmiş ve modern tiyatronun temelleri atılmıştır.
- Bu dönem tiyatrolarında konu olarak Türk tarihi ve efsaneleri ulusçuluk bilincini aşlamak amacıyla tiyatrodaki yer alan konuların temelini oluşturur.
- Bunun dışında toplumsal sorunlar, çağın değişen değer yargıları ve toplumdaki ruhsal çelişkiler kendine yer bulan diğer konular arasındadır.

- Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki önemli gelişmelerden biri de Ankara'da Devlet Konservatuvarının açılmış olmasıdır. Ayrıca özel tiyatroların sayısı artmış ve yurt genelinde yapılan turnelerle tiyatro anlayışı çok hızlı bir şekilde gelişme göstermiştir.
- 1923 – 1950'li yıllar arasındaki tiyatrodaki genellikle **komedî ve dram** türlerinde eserler kaleme alınmıştır.

1923 – 1950 Yıllarındaki Cumhuriyet Tiyatrosunda Ele Alınan Temalar

- Milli Mücadele yıllarının toplum üzerindeki ekonomik zorlukları
- Tarih, efsane ve mitoloji gibi konular
- Anadolu insanı ve yaşam biçimi
- Atatürk ilke ve inkılabları
- Yanlış Batılılaşma, Batı hayranlığı
- Cumhuriyetin kazanımlarının övülmesi, Osmanlı'nın eleştirilmesi

Bu dönemin önemli yazar ve eserleri

- Reşat Nuri Güntekin – **Yaprak Dökümü**
- Ahmet Kutsi Tecer – **Köşebaşı**
- Faruk Nafiz Çamlıbel – **Akın, Özyurt, Kahraman**
- Yaşar Nabi Nayır – **Mete**
- Necip Fazıl Kısakürek – **Sabır Taşı, Tohum**
- Behçet Kemal Çağlar – **Çoban ve Atilla**

Komedî

Eğlenceli zaman geçirmek amacıyla toplumun gülünç ve aksayan yönlerini, ders verecek şekilde ele alan dramatik metinlere **komedî** denir.

Komedinin özellikleri

- Ders verme ve güldürme amacı taşır.
- Yaşamın ve toplumun gülünç ve aksayan yönlerini ele alır.
- Konularını günlük yaşamdan alır.
- Yaşamın her kesiminden kahramanlar oyunda yer alabilir.
- Trajedideki gibi üç birlik kuralına uyulur.
- Koro ve diyalog bölümlerinden oluşur.
- Üslupta seçkinlik aranmaz.
- Beş perdeden oluşur.
- Töre, karakter ve entrika komedisi olmak üzere üçe ayrılır.

Komedî Türlerinin Özellikleri

1. Töre Komedisi: Toplumun gelenek ve göreneklerinin gülünç ve aksayan yönlerini ele alan komedî türüdür. Toplumsal yaşamdaki birçok olayın eleştirel bir bakışla ele alındığı komedî türüdür. **Gogol'un "Müfettiş"** ve **Moliere'nin "Gülünç Kibarlar"** adlı eseri bu türün en önemli örnekleridir.

Önemli: Tanzimat edebiyatının kurucusu olan **Şinasi'nin** yazdığı "**Şair Evlenmesi**" töre komedisinin Türk edebiyatındaki en önemli ve ilk eseridir.

2. Karakter Komedisi:

Toplum üzerinde tip özelliğiyle önemli bir etki bırakan insanların gülünç ve aksayan yönlerini eleştirel bir dille ele alındığı komedî türüdür. Moliere tarafından yazılan "**Cimri**" ve **Shakespeare** tarafından kaleme alınan "**Venedik Taciri**" bu türde yazılan önemli metinlerdir.

3. Entrika Komedisi:

Olayların karışık ve şaşırtıcı yönlerini olayların akışı içinde şaşırtıcı bir şekilde ele alan komedî türüdür. "**Vodvil**" adı verilen bu komedî türünün tek amacı güldürmektir. **Moliere'nin "Scopin'in Dolapları"**, "**Zoraki Hekim**"; **Shakespeare'in "Yanlışlıklar Komedyası"** entrika komedisi türünde yazılan en önemli eserlerdir.

İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci (1874 – 1935)

- 1908 yılından sonra Fransızcadan yaptığı uyarlamalar ve telif eserlerle edebiyatımıza tiyatro türünde önemli eserler kazandıran İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci, Cumhuriyetle birlikte tiyatromuzda önemli görevler üstlenmiştir.
- Türkçeyi kullanmada başarılı olan sanatçı elliye yakın eser kaleme almıştır. Tiyatroları teknik açıdan başarılıdır.
- Tiyatrodaki kişileri eğitimi, kültürünü, yaşam biçimini dikkate alarak konuşturmuştur.

Önemli Tiyatro Eserleri

- Çürük Merdiven,
- Kadın Tertibi,
- Kısmet Değilmiş,
- Sekizinci,
- Ceza Kanunu

Dram

Yaşamın güzel, çirkin, acıklı ve gülünç yönlerini komik ve trajik olayların birleşimiyle bir arada sunan tiyatro türüne **dram** denir.

Dram Türünün Özellikleri

1. Konu sınırlaması yoktur.
2. Komik ve trajik olaylar bir bütün halinde sunulur.
3. Oyun kişileri toplumun her tabakasından seçilir.
4. Üç birlik kuralına uyma zorunluluğu bulunmaz.
5. Perde sayısında sınırlama bulunmamaktadır.
6. Oyunun temelinde gerçeklik aranır.
7. Komedi ve trajedinin birleşimi olarak kabul edilir.

Necip Fazıl Kısakürek (1905 – 1983)

1. Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının önemli şair ve yazarlarından biridir.
2. Düşünceleriyle toplumun önemli bir kesimini ve sanatçıları etkilemiş bir fikir adamıdır.
3. Sanatçının en önemli eseri 1928’de yayımladığı “**Kaldırımlar**” adlı şiiridir. Bundan dolayı da “**Kaldırımlar Şairi**”, “**Mistik Şair**” olarak adlandırılmıştır.
4. Buhranlı ilk yıllarından sonra 1930’lardan itibaren mistik şiir (dini değerlere dayalı şiir) anlayışına yönelmiştir.
5. Tiyatrolarında en çok korku, kaygı, bunalım ve arayış gibi temaları ele almıştır.
6. Son derece etkili bir dil anlayışıyla şehirli insanın bunalımlarını işlemiştir.
7. Teknik açıdan son derece başarılı tiyatro eserler kaleme almıştır.
8. Siyasi düşüncelerinden dolayı yargılanmış ve hapis yatmıştır.

Önemli Eserleri

Şiir: Kaldırımlar, Çile, Ben ve Ötesi, Örümcek Ağı

Roman: Aynadaki Yalan

Tiyatro: Tohum, Bir Adam Yaratmak, Reis Bey

Necip Fazıl Kısakürek – Bir Adam Yaratmak

- Sanatçının tiyatro türünde kaleme aldığı en önemli eserlerden biridir.
- İki yılda tamamlanan bu eser 1937 yılında ilk kez sahnelenmiştir. Sahnelendikten sonra bugünkü anlamıyla kapalı gişe oynanmış bir oyundur.
- Döneminin sahnelenip beğenilen en iyi oyunudur.
- Necip Fazıl, “**Bir Adam Yaratmak**” adlı eserinde İstanbul’da yaşayan bir sanatçının geçirdiği ruh çilesini ele almıştır.
- Ölümünden duyulan korku, kader ve cinnet gibi konuların ele alındığı bu eser televizyona da uyarlanmıştır.

1950 Sonrası Türk Tiyatrosu

- Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Adana, Trabzon ve Diyarbakır gibi kentlerde kurulan **Devlet Tiyatroları** vasıtasıyla turnelerin düzenlendiği, tiyatronun geniş kitlelere yayıldığı bir dönemdir.
- Bu dönem özellikle siyasi ve sosyal gelişmelerin yoğun olarak yaşandığı, darbelerin gerçekleştiği bir dönemdir.
- Bu dönemin tiyatro açısından en önemli olayı 1958 yılında **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi** tarafından bir tiyatro enstitüsünün kurulmasıdır.
- Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi tarafından kurulan bu enstitü aracılığıyla Türk tiyatrosu enine boyuna araştırılmaya başlanmış, tiyatroyu seven gençlere tiyatro kültürü aşılanamaya çalışılmıştır.
- Ayrıca tiyatro ile ilgili dersler verilmiş ve tiyatro tekniği öğretilmeye çalışılmıştır.
- Tiyatro anlayışının çok hızlı geliştiği bu dönemde ayrıca tiyatro eleştirileri de gelişmiştir. Buna bağlı olarak da sanatçılar tiyatrolarla ilgili bilimsel araştırmalara da yönelmişlerdir.

1950 Sonrası Türk Tiyatrosunun Önemli Yazarları

- Turgut Özakman
- Aziz Nesin
- Nazım Kurşunlu
- Turan Oflazoğlu
- Orhan Asena
- Güngör Dilmən
- Necati Cumalı
- Adalet Ağaoğlu
- Nezihe Aras
- Recep Bilginer

1950 Sonrası Türk Tiyatrosunun Önemli Eserleri ve Yazarları

- **Keşanlı Ali Destanı** – Haldun Taner (ilk epik tiyatro)
- **Kadınlar Arasında** – Oktay Rifat Horozcu
- **İçerdekiler** – Melih Cevdet Anday
- **Mikado'nun Çöpleri** – Melih Cevdet Anday
- **Cengiz Han'ın Bisikleti** – Refik Erduran
- **Güneşte On Kişi** – Turgut Özakman

Trajedi

İzleyicide korku ve merhamet uyandırmak için yazılan ve temelini ahlak ve erdemin oluşturduğu, kaynağını mitolojiden alan bir tiyatro türüne **trajedi** denir.

Trajedinin Özellikleri

- Korku, acıma, ölüm, kin, sevgi, hayranlık gibi temaları işler.
- Kahramanlarını tarih ve mitolojideki tanrı, kral, kraliçe gibi soylulardan seçer.
- Amacı izleyicide **korku ve merhamet** duygusunu uyandırmaktır.
- **Erdem ve ahlak** en önemli ögesidir.
- Değişmeyen katı kurallara sahiptir.
- İnsan onurunu zedeleyecek her türlü, ölüm, öldürme, yaralama gibi olaylar sahne arkasında gerçekleşir.
- Üç birlik kuralına uyulur ve beş perdeden oluşur.
- Seçkin bir üslup kullanılır.
- Manzum (şiir) şeklinde kaleme alınır.

Ahmet Turan Oflazoğlu

1. Cumhuriyet Dönemi'nde trajedi türünün başarılı örneklerini veren önemli bir tiyatro yazarımızdır.
2. Konularını Osmanlı tarihinden almıştır.
3. Eserlerinde insanla ilgili gerçekleri ele almıştır.
4. Amerika'ya giderek burada tiyatro eğitimi almıştır.
5. Efsane ve mitolojiden yararlanarak tiyatro kahramanlarının iç dünyalarını zenginleştirmiştir.
6. Tiyatrolarını sade bir dille, şiirsel bir üslupla ve **nazım-nesir karışık** yazmıştır.

Önemli Tiyatro Eserleri

Keziban, Deli İbrahim, IV. Murat, Sokrates Savunuyor, Genç Osman, Kösem Sultan

George Bernard Shaw

1. İngiliz tiyatrosunun kurucusudur.
2. Tiyatrodan önce roman, müzik ve tiyatro eleştirisi yazan sanatçı **Nobel Edebiyat Ödülü'**nü almıştır.
3. Yazdığı tiyatro eserleriyle çağını aşan günümüze kadar ulaşan bir sanatçıdır.
4. 1938 yılında filme çekilen **Pygmalion** adlı oyunu ile en iyi uyarlama senaryosu dalında da **Oscar** almıştır.

Önemli Tiyatro Eserleri

Sezar ile Cleopatra, Pygmalion, Kırğınlar Evi, Jan Dark

www.edebiyatokulu.com

Türk Dili ve Edebiyatı Kaynak Sitesi

